Xolmirzayev Baxtiyor Nurmirza o‘g‘li
Namangan davlat universiteti o‘qituvchisi, PhD

AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA O‘QUVCHILARNI VATANPARVARLIK T ARBIYASINI SHAKLLANTIRISH

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.20734887

Annotatsiya. Ushbu maqola o‘quvchi-yoshlarga aksiologik yondashuv asosida Vatan, milliy qadriyatlar, tarix, madaniyat hamda istiqlol g‘oyalariga sadoqatni singdirish orqali vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirishga qaratiladi.

Kalit so‘zlar: aksiologik yondashuv, vatanparvarlik, millat, ta’lim-tarbiya, qadriyat, madaniy meros, vatanparvarlik g‘oyalari

Vatanparvarlik – bu shaxsning Vataniga bo‘lgan muhabbati, unga sadoqati va fidoyiligi bilan bog‘liq tuyg‘ular majmuasidir. Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarga vatanparvarlik g‘oyalarini singdirishda aksiologik yondashuv muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv inson qadriyatlari, axloqiy-ma’naviy mezonlari va milliy g‘ururini shakllantirish orqali amalga oshiriladi.

Aksiologiya – qadriyatlar haqidagi ta’limot bo‘lib, ta’lim va tarbiya jarayonida milliy, ijtimoiy, ma’naviy, axloqiy qadriyatlarni o‘quvchilarga yetkazishni o‘z ichiga oladi. Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishda quyidagi jihatlarga e’tibor qaratiladi: Milliy o‘zlikni anglash – xalq tarixi, madaniy merosi, buyuk ajdodlar hayoti bilan tanishtirish orqali milliy g‘ururni shakllantirish. Fuqarolik mas’uliyati – yosh avlodning mamlakat kelajagi uchun o‘z mas’uliyatini anglashiga yordam berish. Ma’naviy-axloqiy tarbiya – Vatanga sadoqat, hurmat va mehr-muhabbat kabi fazilatlarni shakllantirish. Ijtimoiy faollik – yoshlarni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga rag‘batlantirish.

Vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirish uchun turli pedagogik va metodik usullardan foydalanish mumkin.

A) Ta’lim jarayonida vatanparvarlik tarbiyasi 1. Tarixiy materiallarni o‘rganish: O‘quvchilar buyuk ajdodlarimiz – Amir Temur, Alisher Navoiy, Jaloliddin Manguberdi, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi shaxslar faoliyati haqida chuqur bilim olishlari kerak. 2. Adabiyot va san’at asarlari orqali tarbiya: Milliy adabiyot va san’at vatanparvarlik hissini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Vatan haqida yozilgan she’r va hikoyalar o‘quvchilarga ta’sirchan ruh bag‘ishlaydi. 3. Tarixiy hujjatlar va shaxsiy hayotiy misollarni o‘rganish: Vatanparvarlik namunasini ko‘rsatgan buyuk shaxslar, zamonaviy qahramonlar hayoti misolida darslar o‘tish. 4. Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish: “Agar sen millat kelajagi uchun javobgar bo‘lsang, qanday islohotlar qilarding?” kabi savollar o‘quvchilarning vatanparvarlik bo‘yicha fikrlash doirasini kengaytiradi.

B) Sinfdan tashqari ishlar orqali vatanparvarlik tarbiyasi 1. Vatanparvarlik mavzusidagi tadbirlar: “Mustaqillik darslari” “Qahramonlik sarguzashtlari” mushoirasi “Vatan himoyachilari” bilan uchrashuvlar “Mening Vatanim” insho tanlovlari 2. Tarixiy va harbiy muzeylarga sayohatlar: O‘quvchilar tarixiy joylarga, milliy qahramonlar yodgorliklariga borish orqali milliy o‘zlikni anglaydilar. 3. Harbiy xizmatchilar va mehnat qahramonlari bilan uchrashuvlar: Mudofaa tizimi vakillari, huquq-tartibot organlari xodimlari bilan uchrashuvlar yoshlarni vatan himoyasiga tayyorlashga yordam beradi. 4. Madaniy va badiiy loyihalar: Milliy folklor jamoalari, teatr tomoshalari, davlat madhiyasi va vatanparvarlik qo‘shiqlarini kuylash orqali hissiy tarbiya olib borish.

C) Raqamli texnologiyalar yordamida vatanparvarlik tarbiyasi. 1. Onlayn vebinar va darslar: Internet orqali vatanparvarlik mavzusida tarixchilar, yozuvchilar, olimlar

Licensed under CC BY 4.0
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

bilan interaktiv suhbatlar o‘tkazish. 2. Virtual muzey va ekskursiyalar: Tarixiy shaxslar va voqealar haqida interaktiv dasturlar orqali bilim olish. 3. Sotsial tarmoqlarda ta’sirchan kontent yaratish: O‘quvchilar vatanparvarlik mavzusida videoroliklar tayyorlash, milliy qadriyatlarni targ‘ib qilish.

Vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini baholash uchun quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin: O‘quvchilarning milliy tarix va qadriyatlar haqidagi bilim darajasi Ularning davlat ramzlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi Jamoat ishlarida faol ishtirok etishi va ijtimoiy mas’uliyatni anglash darajasi O‘quvchilarning o‘z fikr-mulohazalarini milliy qadriyatlarga asoslangan holda bildirish qobiliyati Yoshlarning ijtimoiy loyihalarda va volontyorlik harakatlarida ishtirok etishi.

Aksiologik yondashuv asosida olib borilgan vatanparvarlik tarbiyasi quyidagi natijalarga olib keladi: O‘quvchilarda milliy g‘urur va o‘zlikni anglash kuchayadi Fuqarolik burchini anglash va ijtimoiy faollik ortadi O‘zbek tiliga, milliy madaniyatga va qadriyatlarga hurmat oshadi Mamlakat taraqqiyotiga hissa qo‘shishga bo‘lgan intilish shakllanadi Yoshlarning Vatanga fidoyiligi ortib, o‘z yurtining qadriga yetadigan avlod voyaga yetadi. Aksiologik yondashuv ta’lim jarayonida inson qadriyatlari va axloqiy tamoyillarni shakllantirishga asoslanadi. Ushbu yondashuv asosida o‘quvchilarda vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirish deganda, ularga Vatan, milliy qadriyatlar, tarix, madaniyat va istiqlol g‘oyalariga sadoqatni singdirish tushuniladi.

1. Aksiologik yondashuvning mohiyati. Aksiologiya (qadriyatlar nazariyasi) insoniyat uchun muhim bo‘lgan ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni o‘rganadi. Ta’lim tizimida aksiologik yondashuv quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi: Subyektiv yondashuv – har bir o‘quvchining qadriyatlar tizimi shakllanishi va rivojlanishi hisobga olinadi. Madaniy meros va an’analar – milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi ta’minlanadi. Vatanparvarlik hissi – o‘quvchilarga mustaqillik, davlat ramzlari, tarixiy meros va qahramonlik haqida bilimlar beriladi.

2. Vatanparvarlik tarbiyasida aksiologik yondashuvning ahamiyati. O‘quvchilarda vatanparvarlikni shakllantirish uchun quyidagi asosiy qadriyatlar mustahkamlanishi lozim: -milliy iftixor va tarixiy xotira – ajdodlarimizning qahramonligi, davlatimizning shakllanishi va mustaqillik yo‘lida erishilgan yutuqlar haqida ma’lumot berish. Davlat ramzlariga hurmat – bayroq, gerb, madhiyaga hurmatni singdirish orqali milliy identifikatsiyani kuchaytirish. -O‘zbek tiliga va madaniyatiga sadoqat – til, adabiyot va san’atga bo‘lgan mehrmuhabbatni shakllantirish. Fuqarolik burchini anglash – jamiyat oldidagi mas’uliyat, qonunlarga hurmat va ijtimoiy faollikni oshirish.

3. O‘quvchilarda vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishning usullari. Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik tarbiyasini quyidagi usullar orqali rivojlantirish mumkin: A) Dars jarayonida Tarix, adabiyot va huquq fanlari orqali – milliy qahramonlar, tarixiy voqealar, istiqlol yutuqlari haqida bilim berish. Muammoli vaziyatlar yaratish – o‘quvchilarga “Agar sen millat kelajagi uchun mas’ul bo‘lsang, qanday ishlarni amalga oshirarding?” kabi savollar berish.

Badiiy asarlar tahlili – vatanparvarlik mavzusidagi she’r va hikoyalarni o‘qish va muhokama qilish. B) Sinfdan tashqari ishlar orqali. Vatanparvarlik mavzusidagi tadbirlar – “Mustaqillik darslari”, “Qahramonlar burchagi”, “Tarixiy shaxslar haqida bahs” kabi mashg‘ulotlar. Vatanparvarlik qo‘shiqlari va teatr sahnalari – yoshlarning hissiyotlarini uyg‘otish va ijodiy yondashuvni shakllantirish. Mahalliy qahramonlar bilan uchrashuvlar – harbiylar, tarixchilar va olimlar bilan uchrashuvlar tashkil etish.

Aksiologik yondashuv asosida olib borilgan vatanparvarlik tarbiyasi natijasida: O‘quvchilar milliy qadriyatlarni chuqur anglaydi. Vatanparvarlik hissi va fuqarolik mas’uliyati ortadi. Yoshlar jamiyat hayotida faol ishtirok eta boshlaydi. O‘zbekistonning kelajak avlodlari milliy o‘zlikni anglab, Vatan ravnaqi uchun xizmat qilishga tayyor

bo‘ladi. Shunday qilib, aksiologik yondashuv asosida o‘quvchilarda vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish milliy qadriyatlar va tarixiy xotirani asrab-avaylashga xizmat qiladi. Bu esa yosh avlodni yuksak ma’naviyatli va fidoyi shaxs sifatida kamol topishiga yordam beradi. Aksiologik yondashuv mohiyati. Aksiologiya – qadriyatlar haqidagi ta’limot bo‘lib, inson hayotida muhim bo‘lgan axloqiy, estetik, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni o‘rganadi. Ta’lim jarayonida aksiologik yondashuvdan foydalanish o‘quvchilarga muhim ijtimoiy qadriyatlarni singdirish, ularni ongli ravishda qabul qilish va amaliy hayotda qo‘llashga yordam beradi.

Vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishda aksiologik yondashuv quyidagi tamoyillarga asoslanadi: 1. Qadriyatlarni anglash va qabul qilish – o‘quvchilar milliy va umuminsoniy qadriyatlarni tushunishlari va qadrlashlari kerak. 2. Shaxsiy identifikatsiya – o‘quvchilar o‘zlarini millat, jamiyat va davlat a’zosi sifatida his qilishlari lozim. 3. Amaliy faoliyatga yo‘naltirish – nazariy bilimlar hayotiy tajriba bilan bog‘lanishi, vatanparvarlik faqat gaplarda emas, balki amaliy harakatlarda namoyon bo‘lishi zarur. Vatanparvarlik tarbiyasining asosiy tarkibiy qismlari. Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish quyidagi yo‘nalishlarda olib borilishi mumkin: 1. Milliy o‘zlikni anglash. O‘quvchilarga milliy tarix, madaniyat va urf-odatlar haqida bilim berish. Mahalliy qahramonlar va buyuk shaxslar haqida hikoyalar orqali motivatsiya yaratish. 2. Tarixiy xotira va urf-odatlarni qadrlash. Tarixiy sanalar va bayramlarni keng nishonlash (Mustaqillik kuni, Vatan himoyachilari kuni va h.k.). Tarixiy shaxslar hayoti va faoliyatini o‘rganish orqali milliy iftixorni shakllantirish. 3. Davlat ramzlari va konstitutsiyaviy tuzumga hurmat.

Davlat bayrog‘i, madhiyasi va gerbi haqida tushuntirish berish. O‘quvchilarni konstitutsiya va qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalash. 4. Vatanparvarlik amaliyoti Yoshlarni jamoat ishlariga, ekologik va ijtimoiy loyihalarga jalb qilish. Harbiy-vatanparvarlik tadbirlarini tashkil qilish (masalan, “Jasorat” musobaqalari, “Vatanparvarlik haftaligi”). Yoshlar orasida volontyorlik harakatlarini rivojlantirish. 5. Oilaviy tarbiya va shaxsiy namuna Ota-onalar va ustozlar vatanparvarlik ruhida namuna ko‘rsatishlari kerak. O‘quvchilarni oilaviy an’analar va qadriyatlar bilan tanishtirish.

Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish metodlari 1. Ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish Bahs-munozaralar, rolli o‘yinlar va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish orqali o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga undash. “Men vatanim uchun nima qila olaman?” mavzusida loyiha ishlari tayyorlash. 2. Badiiy adabiyot va san’at vositalaridan foydalanish Vatanparvarlik mavzusidagi she’rlar, hikoyalar va kinofilmlar orqali yoshlar ongiga ta’sir qilish. O‘quvchilarning vatanparvarlik mavzusida ijodiy ishlar yozishlarini rag‘batlantirish. 3. Tarixiy joylarga sayohatlar tashkil etish Muzeylar, tarixiy yodgorliklar va qahramonlar qabristonlariga ekskursiyalar uyushtirish. Harbiy qismlar bilan hamkorlik qilib, yoshlarni armiyaga qiziqtirish.

4. Rasmiy va norasmiy ta’lim muhitini uyg‘unlashtirish Darsdan tashqari vatanparvarlik klublarini tashkil etish. Mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlikda vatanparvarlik tadbirlarini o‘tkazish.

Xulosa qilib aytganda, Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishning asosiy maqsadi – o‘quvchilar ongida milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, davlatga sadoqat va fuqarolik mas’uliyatini mustahkamlashdir. Bu jarayonda nafaqat maktab, balki oila, mahalla va jamiyatning boshqa institutlari ham faol ishtirok etishi kerak. Aksiologik yondashuv asosida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish – bu shunchaki ta’lim berish emas, balki yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash jarayonidir. Bu yondashuv orqali o‘quvchilar Vatan va millat oldidagi mas’uliyatini anglaydi, jamiyatda o‘z o‘rnini topadi va milliy taraqqiyotga

hissa qo‘shadigan yetuk shaxs bo‘lib yetishadi. Shunday qilib, vatanparvarlik tarbiyasini ta’lim tizimining ajralmas qismi sifatida rivojlantirish nafaqat yosh avlod, balki butun millat kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega. Aksiologik yondashuv ta’lim jarayonida qadriyatlarni asosiy omil sifatida ko‘rish va ularga tayangan holda tarbiyaviy ishlarni olib borishni nazarda tutadi.

Vatanparvarlik esa jamiyatning barqarorligi va milliy g‘oyaning uzluksiz rivojlanishiga asos bo‘luvchi muhim qadriyatdir. Shu bois, o‘quvchilarda vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish: 1. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish – yosh avlod o‘z milliy tarixi, madaniyati, an’analari va qahramonlari haqida chuqur tushunchaga ega bo‘lishi kerak. 2. O‘zligini anglash va milliy g‘ururni shakllantirish – o‘quvchilar o‘z yurtining boy merosi va kelajagi uchun javobgarlik hissini his etishi lozim. 3. Ijodiy va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish – faqat bilim olish emas, balki jamiyat rivojiga hissa qo‘shish

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev J. Pedagogik psixologiya. – Toshkent : Fan, 2018.

2. Nishonova S. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent : Sharq, 2020.

3. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida axloqiy-estetik tarbiya bo‘yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent, 2023.

4. Dewey J. Democracy and Education. – New York : Macmillan, 1916.

5. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge : Harvard University Press, 1978.

6. UNESCO. Early Childhood Care and Education: A Global Perspective. – Paris : UNESCO Publishing, 2021.

7. Xoshimov U. Bola tarbiyasida qadriyatlarning o‘rni. – Toshkent : Mehnat, 2019.

8. Tursunov U. Maktabgacha ta’limda estetik tarbiya. – Toshkent : Fan va texnologiyalar, 2021.

9. Nazarov A. Aksiologiya: qadriyatlar falsafasi. – Toshkent : Fan, 2017.

10. Ma’murov U. O‘qituvchi va tarbiyachi uchun metodik qo‘llanma. – Toshkent : Yangi asr avlodi, 2020.